

॥ समर्थ रामदासांचा दासबोध दशक १९ ॥

॥ दशक एकोणिसावा : शिकवण ॥ १९ ॥
समास पहिला : लेखनक्रियानिरूपण
॥ श्रीराम ॥
ब्राह्मणें वाळबोध अक्षर । घडसुनी करावें सुंदर ।
जें देखतांचि चतुर । समाधान पावती ॥ १ ॥
वाटोळें सरळें मोकळें । वोटलें मसीचें काळें ।
कुळकुळीत वळी चालिल्या ढाळें । मुक्तमाळा जैशा ॥ २ ॥
अक्षरमात्र तितुकें नीट । नेमस्त पैस काने नीट ।
आडव्या मात्रा त्या हि नीट । आर्कुलीं वेलांड्या ॥ ३ ॥
पहिलें अक्षर जें काढिलें । ग्रंथ संपेतों पाहात गेलें ।
येका टाकेंचि लिहिलें । ऐसें वाटे ॥ ४ ॥
अक्षराचें काळेपण । टांकाचें ठोसरपण ।
तैसेंचि वळण वांकाण । सारिखेंचि ॥ ५ ॥
वोळीस वोळी लागेना । आर्कुली मात्रा भेदीना ।
खालिले वोळीस स्पर्शेना । अथवा लंबाकार ॥ ६ ॥
पान शिषानें रेखाटावें । त्यावरी नेमकचि ल्याहावें ।
दुरी जवळी न व्हावें । अंतर वोळीचे ॥ ७ ॥
कोठें शोधासी आडेना । चुकी पाहातां सांपडेना ।
गरज केली हें घडेना । लेखकापसुनी ॥ ८ ॥
ज्याचें वय आहे नूतन । त्यानें ल्याहावें जपोन ।
जनासी पडे मोहन । ऐसें करावें ॥ ९ ॥
बहु बारिक तरुणपणीं । कामा नये म्हातारपणीं ।
मध्यस्त लिहिण्याची करणी । केली पाहिजे ॥ १० ॥
भोंवतें स्थळ सोडून द्यावें । मधेंचि चमचमित ल्याहावें ।
कागद झडतांहि झडावें । नलगेचि अक्षर ॥ ११ ॥
ऐसा ग्रंथ जपोनी ल्याहावा । प्राणी मात्रास उपजे हेवा ।
ऐसा पुरुष तो पाहावा । म्हणती लोक ॥ १२ ॥
काया बहुत कष्टवावी । उत्कट कीर्ति उरवावी ।
चटक लाउनी सोडावी । कांहीं येक ॥ १३ ॥
घट्य कागद आणावे । जपोन नेमस्त खळावे ।
लिहिण्याचे सामे असावे । नानापरी ॥ १४ ॥
सुन्या कातन्या जागाईत । खळी घोंटाळें तागाईत ।
नाना सुरंग मिश्रित । जाणोनि घ्यावें ॥ १५ ॥
नाना देसीचे बरु आणावे । घटी बारिक सरळे घ्यावे ।
नाना रंगाचे आणावे । नाना जिनसी ॥ १६ ॥
नाना जिनसी टांकतोडणी । नाना प्रकारें रेखाटणी ।
चित्रविचित्र करणी । सिसेंलोळ्या ॥ १७ ॥

हिंगुळ संग्रहीं असावे । वळले आळिते पाहोन घ्यावे ।
सोपें भिजउनी वाळवावे । संग्रह मसीचे ॥ १८ ॥
तगटी इतिश्रया कराव्या । बंदरी फळ्या घोटाव्या ।
नाना चित्रीं चिताराव्या । उंच चित्रें ॥ १९ ॥
नाना गोप नाना बासनें । मेणकापडें सिंदुरवणें ।
पेट्या कुलुपें जपणें । पुस्तकाकारणें ॥ २० ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
लेखनक्रियानिरूपणनाम समास पहिला ॥ १ ॥ १९ ॥

समास दुसरा : विवरणनिरूपण
॥ श्रीरामसमर्थ ॥
मागां बोलिले लेखनभेद । आतां ऐका अर्थभेद ।
नाना प्रकारीचे संवाद । समजोन घ्यावे ॥ १ ॥
शब्दभेद अर्थभेद । मुद्राभेद प्रबंधभेद ।
नाना शब्दाचे शब्दभेद । जाणोनी पाहावे ॥ २ ॥
नाना आशंका प्रत्योत्तरें । नाना प्रचित साक्षात्कारें ।
जेणें करितां जगदांतरें । चमत्कारती ॥ ३ ॥
नाना पूर्वपक्ष सिद्धांत । प्रत्ययो पाहावा नेमस्त ।
अनुमानाचे स्वस्तवेस्त । बोलोंचि नये ॥ ४ ॥
प्रवृत्ति अथवा निवृत्ति । प्रचितीविण अवघी भ्रांती ।
गलंग्यांमधील जगज्जोति । चेतल कोठें ॥ ५ ॥
हेत समजोन उत्तर देणें । दुसऱ्याचे जीवीचें समजणें ।
मुख्य चातुर्याचीं लक्षणें । तें हें ऐसी ॥ ६ ॥
चातुर्येविण खटपट । ते विद्यादि फलकट ।
सभेमधें आटघाट । समाधान कैचें ॥ ७ ॥
बहुत बोलणें ऐकावें । तेथें मोन्यचि धरावें ।
अल्पचिन्हें समजावें । जगदांतर ॥ ८ ॥
बाष्कळामधें बैसो नये । उद्धटासिं तंडों नये ।
आपणाकरितां खंडों नये । समाधान जनाचें ॥ ९ ॥
नेणतपण सोडूं नये । जाणपणें फुगो नये ।
नाना जनाचें हृदये । मृद शब्दें उकलावें ॥ १० ॥
प्रसंग जाणावा नेटका । बहुतांसी जाडु नका ।
खरें असतांचि नासका । फड होतो ॥ ११ ॥
शोध घेतां आळसों नये । भ्रष्ट लोकीं बैसों नये ।
बैसलें तरी टाकूं नये । मिथ्या दोष ॥ १२ ॥
अंतर आतांचें शोधावें । प्रसंगी थोडें चि वाचावें ।
चटक लाउनी सोडावें । भल्या मनुष्यासी ॥ १३ ॥
मज्यालसीत बैसों नये । समाराधनेसी जाऊं नये ।

जातां येळीलवाणें होये । जिणें आपुलें ॥ १४ ॥
उत्तम गुण प्रगटवावे । मग भलत्यासी बोलतां फावे ।
भले पाहोन करावे । शोधून मित्र ॥ १५ ॥
उपासनेसारिखें बोलावें । सर्व जनासि तोषवावें ।
सगट बरेंपण राखावें । कोण्हीयेकासी ॥ १६ ॥
ठाईं ठाईं शोध घ्यावा । मग ग्रामीं प्रवेश करावा ।
प्राणीमात्र बोलवावा । आप्तपणें ॥ १७ ॥
उंच नीच म्हणों नये । सकळांचें निववावें हृदये ।
अस्तमानीं जाऊं नये । कोठें तन्ही ॥ १८ ॥
जगामधें जगमित्र । जिव्हेपासीं आहे सूत्र ।
कोठें तन्ही सत्पात्र । शोधून काढावें ॥ १९ ॥
कथा होती तेथें जावें । दुरी दीनासारिखें बैसावें ।
तेथील सकळ हरद्र घ्यावें । अंतर्यामीं ॥ २० ॥
तेथें भले आडळती । व्यापा ते हि कळों येती ।
हळुहळु मंदगती । रीग करावा ॥ २१ ॥
सकळामधें विशेष श्रवण । श्रवणाहुनी थोर मनन ।
मननें होये समाधान । बहुत जनाचें ॥ २२ ॥
धूर्तपणें सकळ जाणावें अंतरां अंतर बाणावें ।
समजल्याविण सिणावें । कासयासी ॥ २३ ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
विवरणनिरूपणनाम समास दुसरा ॥ २ ॥ १९.२

समास तिसरा : करंटलक्षणनिरूपण
॥ श्रीरामसमर्थ ॥
सुचित करूनी अंतःकर्ण । ऐका करंटलक्षण ।
हें त्यागितां सदेवलक्षण । आंगीं बाणें ॥ १ ॥
पापाकरितां दरिद्र प्राप्त । दरिद्रें होये पापसंचित ।
ऐसेंचि होत जात । क्षणक्षणा ॥ २ ॥
याकारणें करंटलक्षणें । ऐकोनी त्यागचि करणें ।
म्हणिजे कांहीं येक बाणें । सदेवलक्षण ॥ ३ ॥
करंट्यास आळस आवडे । यत्न कदापि नावडे ।
त्याची वासना वावडे । अधर्मी सदा ॥ ४ ॥
सदा भ्रमिष्ट निदसुरा । उगेंचि बोले सैरावैरा ।
कोणीयेकाच्या अंतरा । मानेचिना ॥ ५ ॥
लेहों नेणे वाचूं नेणे । सवदासुत घेऊं नेणे ।
हिशेब कितेब राखों नेणे । धारणा नाही ॥ ६ ॥
हारवी सांडी पाडी फोडी । विसरे चुके नाना खोडी ।
भल्याचे संगतीची आवडी । कदापी नाही ॥ ७ ॥
चाट गडी मेळविले । कुकर्मी मित्र केले ।
खट नट येकवटिले । चोरटे पापी ॥ ८ ॥
ज्यासीं त्यासीं कळकटा । स्वयें सदाचा चोरटा ।
परघातकी धाटामोटा । वाटा पाडी ॥ ९ ॥
दीर्घ सूचना सुचेचिना । न्याय नीति हे रुचेना ।
परअभिळासीं वासना । निरंतर ॥ १० ॥

आळसें शरीर पाळिलें । परंतु पोटेविण गेलें ।
सुडके मिळेनासें जालें । पांघराया ॥ ११ ॥
आळसे शरीर पाळी । अखंड कुंसी कांडोळी ।
निद्रेचे पाडी सुकाळीं । आपणासी ॥ १२ ॥
जनासीं मीत्री करीना । कठिण शब्द बोले नाना ।
मूर्खपणें आवरेना । कोणीयेकासी ॥ १३ ॥
पवित्र लोकांमधें भिडावे । वोंगळामधें निशंक धांवे ।
सदा मनापासून भावे । जननिंद्य क्रिया ॥ १४ ॥
तेथें कैचा परोपकार । केला बहुतांचा संव्हार ।
पापी अनर्था अपस्मार । सर्वअबद्धी ॥ १५ ॥
शब्द सांभळून बोलेना । आवरितां आवरेना ।
कोणीयेकासी मानेना । बोलणें त्याचें ॥ १६ ॥
कोणीयेकास विश्वास नाही । कोणीयेकासीं सख्य नाही ।
विद्या वैभव कांहींच नाही । उगाचि ताटा ॥ १७ ॥
राखावीं बहुतांची अंतरें । भाग्य येतें तदनंतरें ।
ऐसीं हें विवेकाचीं उत्तरें । ऐकणार नाही ॥ १८ ॥
स्वयें आपणास कळेना । शिकविलें तें ऐकेना ।
तयासी उपाय नाना । काये करिती ॥ १९ ॥
कल्पना करी उदंड कांहीं । प्राप्तव्य तों कांहींच नहीं ।
अखंड पडिला संदेहीं । अनुमानाचे ॥ २० ॥
पुण्य मार्ग संडिला मनें । पाप झडावें काशानें ।
निश्चय नाही अनुमानें । नास केला ॥ २१ ॥
कांहींयेक पुतें कळेना । सभेमधें बोलों राहेना ।
बाष्कळ लाबाड ऐसें जना । कळों आलें ॥ २२ ॥
कांहीं नेमकपण आपुलें । बहुत जनासी कळों आलें ।
तेंचि मनुष्य मान्य जालें । भूमंडळीं ॥ २३ ॥
झिजल्यावांचून कीर्ति कैची । मान्यता नव्हे की फुकाची ।
जिकडे तिकडे होते ची ची । अवलक्षणें ॥ २४ ॥
भल्याची संगती धरीना । आपणासी शाहाणे करीना ।
तो आपला आपण वैरी जाणा । स्वहित नेणे ॥ २५ ॥
लोकांसी बरें करवें । तें उसिणें सर्वेचि घ्यावें ।
ऐसें जयाच्या जीवें । जाणिजेना ॥ २६ ॥
जेथें नाही उत्तम गुण । तें करंट्याचें लक्षण ।
बहुतांसी न मने तें अवलक्षण । सहजचि जालें ॥ २७ ॥
कार्याकारण सकळ कांहीं । कार्येविण तो कांहींच नाही ।
निकामी तो दुःखप्रवाहीं । वाहातचि गेला ॥ २८ ॥
बहुतांसीं मान्य थोडा । त्याच्या पापासी नाही जोडा ।
निराश्रई पडे उघडा । जेथें तेथें ॥ २९ ॥
याकारणें अवगुण त्यागावे । उत्तम गुण समजोन घ्यावें ।
तेणें मनासारिखें फावे । सकळ कांहीं ॥ ३० ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
करंटलक्षणनिरूपणनाम समास तिसरा ॥ ३ ॥ १९.३

समास चौथा : सदेवलक्षणनिरूपण

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

मागां बोलिले करंटलक्षण । तें विवेकें सांडावें संपूर्ण ।
आतां ऐका सदेवलक्षण । परम सौख्यदायेक ॥ १ ॥
उपजतगुण शरीरी । परोपकारी नानापरी ।
आवडे सर्वांचे अंतरी । सर्वकाळ ॥ २ ॥
सुंदर अक्षर लेहो जाणे । चपळ शुद्ध वाचूं जाणे ।
अर्थांतर सांगों जाणे । सकळ कांहीं ॥ ३ ॥
कोणाचें मनोगत तोडिना । भल्यांची संगती सोडिना ।
सदेवलक्षण अनुमाना । आणून ठेवी ॥ ४ ॥
तो सकळ जनासी व्हावा । जेथें तेथें नित्य नवा ।
मूर्खपणें अनुमानगोवा । कांहींच नाही ॥ ५ ॥
नाना उत्तम गुण सत्पात्र । तेचि मनुष्य जगमित्र ।
प्रगट कीर्ती स्वतंत्र । पराधेन नाही ॥ ६ ॥
राखे सकळांचें अंतर । उदंड करी पाठांतर ।
नेमस्तपणाचा विसर । पडणार नाही ॥ ७ ॥
नम्रपणें पुसों जाणे । नेमस्त अर्थ सांगों जाणे ।
बोलाऐसें वर्तो जाणे । उत्तम क्रिया ॥ ८ ॥
तो मानला बहुतांसी । कोणी बोलों न शके त्यासी ।
धगधगीत पुण्यरासी । माहांपुरुष ॥ ९ ॥
तो परोपकार करितांचि गेला । पाहिजे तो ज्याला त्याला ।
मग काय उणें तयाला । भूमंडळीं ॥ १० ॥
बहुत जन वास पाहे । वेळेसी तत्काळ उभा राहे ।
उणें कोणाचें न साहे । तया पुरुषासी ॥ ११ ॥
चौदा विद्या चौसष्टी कळा । जाणे संगीत गायेनकळा ।
आत्मविद्येचा जिव्हाळा । उदंड तेथें ॥ १२ ॥
सकळांसी नम्र बोलणें । मनोगत राखोन चालणें ।
अखंड कोणीयेकाचे उणें । पडोंचि नेदी ॥ १३ ॥
न्याय नीति भजन मर्याद । काळ सार्थक करी सदा ।
दरिद्रपणाची आपदा । तेथें कैची ॥ १४ ॥
उत्तम गुणें श्रृंगारला । तो बहुतांमधें शोभला ।
प्रगट प्रतापें उगवला । मार्तंड जैसा ॥ १५ ॥
जाणता पुरुष असेल जेथें । कळहो कैचा उटेल तेथें ।
उत्तम गुणाविशीं रितें । तें प्राणी करंटे ॥ १६ ॥
प्रपंची जाणे राजकारण । परमार्थी साकल्य विवरण ।
सर्वांमधें उत्तम गुण । त्याचा भोक्ता ॥ १७ ॥
मागें येक पुढें येक । ऐसा कदापी नाही दंडक ।
सर्वत्रांसी अलोलिक । तया पुरुषाची ॥ १८ ॥
अंतरासी लागेल ढका । ऐसी वर्तणूक करूं नका ।
जेथें तेथें विवेका । प्रगट करी ॥ १९ ॥
कर्मविधी उपासनाविधी । ज्ञानविधी वैराग्यविधी ।
विशाळ ज्ञाचुत्वाची बुद्धी । चळेल कैसी ॥ २० ॥
पाहातां अवघे उत्तम गुण । तयास वाईट म्हणेल कोण ।
जैसा आत्मा संपूर्ण । सर्वां घटीं ॥ २१ ॥

आपल्या कार्यास तत्पर । लोक असती लाहानथोर ।
तैसाचि करी परोपकार । मनापासुनी ॥ २२ ॥
दुसऱ्याच्या दुःखें दुखवे । दुसऱ्याच्या सुखें सुखावे ।
आवघेचि सुखी असावे । ऐसी वासना ॥ २३ ॥
उदंड मुलें नानापरी । वडिलांचें मन अवघ्यांवरी ।
तैसी अवघ्यांची चिंता करी । माहांपुरुष ॥ २४ ॥
जयास कोणाचें सोसेना । तयाची निःकांचन वासना ।
धीकारिल्या धीकारेना । तोचि महापुरुष ॥ २५ ॥
मिथ्या शरीर निंदलें । तरी याचें काये गेलें ।
ज्ञात्यासी आणि जितिलें । देहेबुद्धीनें ॥ २६ ॥
हें अवघें अवलक्षण । ज्ञाता देही विलक्षण ।
कांहीं तऱ्ही उत्तम गुण । जनीं दाखवावे ॥ २७ ॥
उत्तम गुणास मनुष्य वेधे । वाईट गुणासी प्राणी खेदे ।
तीक्षण बुद्धि लोक साधें । काये जाणती ॥ २८ ॥
लोकीं अत्यंत क्षमा करिती । आलियां लोकांचे प्रचिती ।
मग ते लोक पाठी राखती । नाना प्रकारीं ॥ २९ ॥
बहुतांसी वाटे मी थोर । सर्वमान्य पाहिजे विचार ।
धीर उदार गंभीर । माहांपुरुष ॥ ३० ॥
जितुके कांहीं उत्तम गुण । तें समर्थांचें लक्षण ।
अवगुण तें करंटलक्षण । सहजचि जालें ॥ ३१ ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
सदेवलक्षणनिरूपणनाम समास चौथा ॥ ४ ॥ १९.४

समास पांचवा : देहमान्यनिरूपण
॥ श्रीरामसमर्थ ॥
मातीचे देव धोंड्याचे देव । सोन्याचे देव रुप्याचे देव ।
काशाचे देव पितळेचे देव । तांब्याचे देव चित्रलेपे ॥ १ ॥
रुचिच्या लांकडाचे देव पोंवळ्यांचे देव । बाण तांदळे नर्मदे देव ।
शालिग्राम काश्मिरी देव । सूर्यकांत सोमकांत ॥ २ ॥
तांब्रनाणी हेमनाणी । कोणी पूजिती देवार्चनी ।
चक्रांगीत चक्रतीर्थाहुनी । घेऊन येती ॥ ३ ॥
उदंड उपासनेचे भेद । किती करावे विशद ।
आपलाले आवडीचा वेध । लागला जनीं ॥ ४ ॥
परी त्या सकळांचें हि कारण । मुळीं पाहावें स्मरण ।
तया स्मरणाचे अंश जाण । नाना देवतें ॥ ५ ॥
मुळीं द्रष्टा देव तो येक । त्याचे जाहाले अनेक ।
समजोन पाहातां विवेक । उमजों लागे ॥ ६ ॥
देह्यावेगळी भक्ति फावेना । देह्यावेगळा देव पावेना ।
याकारणें मूळ भजना । देहेचि आहे ॥ ७ ॥
देहे मुळींच केला वाव । तरी भजनासी कैचा ठाव ।
म्हणोनी भजनाचा उपाव । देह्यात्मयोगें ॥ ८ ॥
देहेंविण देव कैसा भजावा । देहेंविण देव कैसा पुजावा ।
देह्याविण मोहळ्याव कैसा करावा । कोण्या प्रकारें ॥ ९ ॥
अत्र गंध पत्र पुष्प । फल तांबोल धूप दीप ।

नाना भजनाचा साक्षेप । कोठें करावा ॥ १० ॥
 देवाचें तीर्थ कैसें घ्यावें । देवासी गंध कोठें लावावें ।
 मंत्रपुष्प तरी वावें । कोणें ठाई ॥ ११ ॥
 म्हणोनी देह्याविण आडतें । अवघें सांकडेंचि पडतें ।
 देह्याकरितां घडतें । भजन कांहीं ॥ १२ ॥
 देव देवता भूतें देवतें । मुळींचे सामर्थ्य आहे तेथें ।
 अधिकारें नाना देवतें । भजत जावीं ॥ १३ ॥
 नाना देवी भजन केलें । तें मूळ पुरुषासी पावलें ।
 याकारणें सन्मानिलें । पाहिजे सकळ कांहीं ॥ १४ ॥
 मायावल्ली फांपावली । नाना देहेफळीं लगडली ।
 मुळींची जाणीव कळों आली । फळामधें ॥ १५ ॥
 म्हणोनी येळील न करावें । पाहाणें तें येथेंचि पाहावें ।
 ताळा पडतां राहावें । समाधानें ॥ १६ ॥
 प्राणी संसार टाकित्ती । देवास धुंडीत फिरती ।
 नाना अनुमानीं पडती । जेथ तेथें ॥ १७ ॥
 लोकांची पाहातां रिती । लोक देवार्चनें करित्ती ।
 अथवा क्षत्रदेव पाहाती । ठाई ठाई ॥ १८ ॥
 अथवा नाना अवतार । ऐकोनी धरित्ती निर्धार ।
 परी तें अवघें सविस्तर । होऊन गेलें ॥ १९ ॥
 येक ब्रह्माविष्णुमहेश । ऐकोन म्हणतीं हे विशेष ।
 गुणातीत जो जगदीश । तो पाहिला पाहिजे ॥ २० ॥
 देवासी नाहीं थानमान । कोठें करावें भजन ।
 हा विचार पाहातां अनुमान । होत जातो ॥ २१ ॥
 नसतां देवाचें दर्शन । कैसेन होईजे पावन ।
 धन्य धन्य ते साधुजन । सकळ जाणती ॥ २२ ॥
 भूमंडळी देव नाना । त्यांची भीड उलंघेना ।
 मुख्य देव तो कळेना । कांहीं केल्यां ॥ २३ ॥
 कर्तुत्व वेगळें करावें । मग त्या देवासी पाहावें ।
 तरीच कांहींयेक पडे ठावें । गौप्यगुह्य ॥ २४ ॥
 तें दिसेना ना भासेना । कल्पांतीं हि नासेना ।
 सुकृतावेगळें विश्वासेना । तेथें मन ॥ २५ ॥
 उदंड कल्पिते कल्पना । उदंड इच्छिते वासना ।
 अभ्यांतरी तरंग नाना । उदयातें पावती ॥ २६ ॥
 म्हणोनी कल्पनारहित । तेचि वस्तु शाश्वत ।
 अंत नाहीं म्हणोनी अनंत । बोलिजे तया ॥ २७ ॥
 हें ज्ञानदृष्टीनें पाहावें । पाहोनी तेथेंचि राहावें ।
 निजध्यासें तद्रूप व्हावें । संगत्यागें ॥ २८ ॥
 नाना लीळा नाना लघवें । तें काये जाणिजे बापुड्या जीवें ।
 संतसंगें स्वानुभवं । स्थिति बाणे ॥ २९ ॥
 ऐसी सूक्ष्म स्थिति गती । कळतां चुके अधोगती ।
 सद्गुरुचेनि सद्गती । तत्काळ होते ॥ ३० ॥
 इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
 देहमान्यणनिरूपणनाम समास पांचवा ॥ ५ ॥ ११.५

समास सहावा : बुद्धिवादनिरूपण
 ॥ श्रीरामसमर्थ ॥
 परमार्थी आणि विवेकी । त्याचें करणें माने लोकीं ।
 कां जे विवरविवरों चुकी । पडोंचि नेदी ॥ १ ॥
 जो जो संदेह वाटे जना । तो तो कदापी करीना ।
 आदिअंत अनुमाना । आणून सोडी ॥ २ ॥
 स्वतां निस्पृह असेना । त्याचें बोलणेंचि मानेना ।
 कठिण आहे जनार्दना । राजी राखणें ॥ ३ ॥
 कोणी दटून उपदेश देती । कोणी मध्यावतीं घालित्ती ।
 ते सहजचि हळु पडती । लालचीनें ॥ ४ ॥
 जयास सांगावा विवेक । तोचि जाणावा प्रतिकुंचक ।
 पुढें पुढें नासक । कारवार होतो ॥ ५ ॥
 भावास भाऊ उपदेश देती । पुढें पुढें होते फजिती ।
 वोळकीच्या लोकांत मंढती । मांडूंचि नये ॥ ६ ॥
 पहिलें दिसे परी नासे । विवेकी मान्य करित्ती कैसे ।
 अविवेकी ते जैसे तैसें । मिळती तेथें ॥ ७ ॥
 भ्रतार शिष्य स्त्री गुरु । हाहि फटकाळ विचारु ।
 नाना भ्रष्टाकारी प्रकारु । तैसाचि आहे ॥ ८ ॥
 प्रगट विवेक बोलेना । झांकातापा करी जना ।
 मुख्य निश्चय अनुमाना । आणूच नेदी ॥ ९ ॥
 हुकीसरिसा भरी भरे । विवेक सांगतां न धरे ।
 दुरीदृष्टीचे पुरे । साधु नव्हेती ॥ १० ॥
 कोण्हास कांहींच न मागावें । भगवद्भजन वाढवावें ।
 विवेकबळें जन लावावे । भजनाकडे ॥ ११ ॥
 परांतर रक्षायार्चीं कामें । बहुत कठीण विवेकवर्मे ।
 स्वइच्छेनें स्वधर्मे । लोकराहाटी ॥ १२ ॥
 आपण तुरुक गुरु केला । शिष्य चांभार मेळविला ।
 नीच यातीनें नासला । समुदाव ॥ १३ ॥
 ब्रह्मणमंडळ्या मेळवाव्या । भक्तमंडळ्या मानाव्या ।
 संतमंडळ्या शोधाव्या । भूमंडळी ॥ १४ ॥
 उत्कट भव्य तेंचि घ्यावें । मळमळीत अवघेंचि टाकावें ।
 निस्पृहपणें विख्यात व्हावें । भूमंडळीं ॥ १५ ॥
 अक्षर बरें वाचणें बरें । अर्थांतर सांगणें बरें ।
 गाणें नाचणें अवघेंचि बरें । पाठांतर ॥ १६ ॥
 दीक्षा बरी मित्री बरी । तीक्षण बुधी राजकारणी बरी ।
 आपणास राखे नानापरी । अलिप्तपणें ॥ १७ ॥
 अखंड हरिकथेचा छंदु । सकळांस लागे नामवेदु ।
 प्रगट जयाचा प्रबोधु । सूर्य जैसा ॥ १८ ॥
 दुर्जनासी राखों जाणे । सज्जनासी निवळ जाणे ।
 सकळांचे मनीचें जाणे । ज्याचें त्यापरीं ॥ १९ ॥
 संगतीचें मनुष्य पालटे । उत्तम गुण तत्काळ उटे ।
 अखंड अभ्यासीं लगटे । समुदाव ॥ २० ॥
 जेथें तेथें नित्य नवा । जनासी वाटे हा असावा ।

परंतु लालचीचा गोवा । पडोंचि नेदी ॥ २१ ॥
 उत्कट भक्ति उत्कट ज्ञान । उत्कट च्यातुर्य उत्कट भजन ।
 उत्कट योग अनुष्ठान । ठाई ठाई ॥ २२ ॥
 उत्कट निस्पृहता धरिली । त्याची कीर्ति दिगांती फांकली ।
 उत्कट भक्तीनें निवाली । जनमंडळी ॥ २३ ॥
 कांहीं येक उत्कटेविण । कीर्ति कदापि नव्हे जाण ।
 उगेंच वणवण हिंडोन । काये होतें ॥ २४ ॥
 नाही देह्याचा भरंवसा । केव्हां सरेल वयसा ।
 प्रसंग पडेल कैसा । कोण जाणे ॥ २५ ॥
 याकारणें सावधान असावें । जितुकें होईल तितुकें करावें ।
 भगवत्कीर्तीनें करावें । भूमंडळ ॥ २६ ॥
 आपणास जें जें अनुकूल । तें तें करावें तत्काळ ।
 होईना त्यास निवळ । विवेक उमजावा ॥ २७ ॥
 विवेकामधें सापडेना । ऐसें तो कांहींच असेना ।
 येकांती विवेक अनुमाना । आपून सोडी ॥ २८ ॥
 अखंड तजवीजा चाळणा जेथें । पाहातं काय उणें तेथें ।
 येकांतेविण प्राणीयांतें । बुद्धि कैसी ॥ २९ ॥
 येकांती विवेक करावा । आत्मराम वोळखावा ।
 येथून तेथवरी गोवा । कांहींच नाही ॥ ३० ॥
 इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
 बुद्धिवादनिरूपणनाम समास सहावा ॥ ६ ॥ १९.६

समास सातवा : यत्ननिरूपण
 ॥ श्रीरामसमर्थ ॥
 कथेचें घमंड भरून द्यावें । आणी निरूपणीं विवरावें ।
 उणें पडोंचि नेदावें । कोणीयेकविशीं ॥ १ ॥
 भेजणार खालें पडिला । तो भेजणारी जाणितला ।
 नेणता लोक उगाच राहिला । टकमकां पाहात ॥ २ ॥
 उत्तर विलंबी पडिलें । श्रोतयांस कळों आलें ।
 म्हणजे महत्व उडालें । वक्तयाचें ॥ ३ ॥
 थोडें बोलोनि समाधान करणें । रागेजोन तरी मन धरणें ।
 मनुष्य वेधींच लावणें । कोणीयेक ॥ ४ ॥
 सोसवेना चिणचिण केली । तेथें तामसवृत्ती दिसोन आली ।
 आवधी आवडी उडाली । श्रोतयाची ॥ ५ ॥
 कोण कोण राजी राखिले । कोण कोण मनी भंगिले ।
 क्षणक्षणा परीक्षिले । पाहिजे लोक ॥ ६ ॥
 शिष्य विकल्पें रान घेत । गुरु मार्गे मार्गे धांवतो ।
 विचार पाहों जातां तो । विकल्पचि अवघा ॥ ७ ॥
 आशाबद्धी क्रिययाहीन । नाही च्यातुर्याचें लक्षण ।
 ते महंतीची भणभण । बंद नाही ॥ ८ ॥
 ऐसे गोसावी हळु पडती । ठाई ठाई कष्टी होती ।
 तेथें संगतीचे लोक पावती । सुख कैचें ॥ ९ ॥
 जिकडे तिकडे कीर्ति माजे । सगट लोकांस हव्यास उपजे ।
 लोक राजी राखोन कीजे । सकळ कांहीं ॥ १० ॥

परलोकीं वास करावा । समुदाव उगाच पाहावा ।
 मागण्याचा तगादा न लवावा । कांहीं येक ॥ ११ ॥
 जिकडे जग तिकडे जगन्नायेक । कळला पाहिजे विवेक ।
 रात्रीदिवस विवेकी लोक । सांभाळीत जाती ॥ १२ ॥
 जो जो लोक दृष्टीस पडिला । तो तो नष्ट ऐसा कळला ।
 अवघेच नष्ट येकला भला । काशावरुनी ॥ १३ ॥
 वीस मुलकीं काये पाहावें । लोकांवेगळें कोठें राहावें ।
 तन्हे खोटी सांडतें घ्यावें । कांहीं येक ॥ १४ ॥
 तस्मात लोकिकीं वर्ततां नये । त्यास महंती कामा नये ।
 परत्र साधनाचा उपाये । श्रवण करून असावें ॥ १५ ॥
 आपणासी बरें पोहतां नये । लोक बुडवावयाचें कोण कार्य ।
 गोडी आवडी वायां जाये । विकल्पचि अवघा ॥ १६ ॥
 अभ्यासें प्रगट व्हावें । नाही तरी झांकोन असावें ।
 प्रगट होऊन नासावें । हें बरें नव्हे ॥ १७ ॥
 मंद हळु हळु चालतो । चपळ कैसा अटोपतो ।
 अरबी फिरवणार तो । कैसा असावा ॥ १८ ॥
 हे धकाधकीचीं कामें । तिक्षण बुद्धीचीं वरें ।
 भोळ्या भावार्थें संभ्रमें । कैसें घडे ॥ १९ ॥
 सेत केलें परी वाहेना । जवार केलें परी फिरेना ।
 जन मेळविलें परी धरेना । अंतर्दामी ॥ २० ॥
 जरी चढती वाढती आवडी उठे । तरी परमार्थ प्रगटे ।
 घसघस करितां विटे । सगट लोकां ॥ २१ ॥
 आपलें लोकांस मानेना । लोकांचें आपणांस मानेना ।
 अवघा विकल्पचि मना । समाधान कैचें ॥ २२ ॥
 नासक दीक्षा सिंतरु लोक । तेथें कैचा असेल विवेक ।
 जेथें बळावला अविवेक । तेथें राहणें खोटे ॥ २३ ॥
 बहुत दिवस श्रम केला । सेवटीं अवघाचि वेर्थ गेला ।
 आपणास ठाकेना गल्बला । कोणें करावा ॥ २४ ॥
 संगीत चालिला तरी तो व्याप । नाही तरी अवघाचि संताप ।
 क्षणक्षणा विक्षेप । किती म्हणौनि संगावा ॥ २५ ॥
 मूर्ख मूर्खपणें भरंगळती । ज्ञातेपणें कळ्ळो करिती ।
 होते दोहींकडे फजिती । लोकांमधें ॥ २६ ॥
 कारबार आटोपेना करवेना । आणि उगेंहि राहेना ।
 याकारणें सकळ जना । काये म्हणावें ॥ २७ ॥
 नासक उपाधीस सोडावें । वय सार्थकीं घालावें ।
 परिभ्रमणें कंठावें । कोठें तरी ॥ २८ ॥
 परिभ्रमण करीना । दुसऱ्याचें कांहींच सोसीना ।
 तरी मग उदंड यतना । विकल्पाची ॥ २९ ॥
 आतां हें आपणाचिपासीं । बरें विचारावें आपणासी ।
 अनुकूल पडेल तैसी । वर्तणूक करावी ॥ ३० ॥
 इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
 येत्ननिरूपणनाम समास सातवा ॥ ७ ॥ १९.७

समास आठवा : उपाधिलक्षणनिरूपण

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

सृष्टीमधें बहू लोक । परिभ्रमणें कळे कौतुक ।
नाना प्रकारीचे विवेक । आडळों लागती ॥ १ ॥
किती प्रपंची जन । अखंड वृत्ति उदासीन ।
सुखदुःखें समाधान । दंडळेना ॥ २ ॥
स्वभावेचि नेमक बोलती । सहजचि नेमक चालती ।
अपूर्व बोलण्याची स्थिती । सकळांसी माने ॥ ३ ॥
सहजचि ताळज्ञान येतें । स्वभावेचि रागज्ञान उमटतें ।
सहजचि कळत जातें । न्यायेनीतिलक्षण ॥ ४ ॥
येखादा आडळे गाजी । सकळ लोक अखंड राजी ।
सदा सर्वदा आवडी ताजी । प्राणीमात्राची ॥ ५ ॥
चुकोन उदंड आडळतें । भारी मनुष्य दृष्टीस पडतें ।
महंताचें लक्षणसें वाटतें । अकस्मात ॥ ६ ॥
ऐसा आडळतां लोक । चमत्कारें गुणग्राहिक ।
क्रिया बोलणें नेमक । प्रत्ययाचें ॥ ७ ॥
सकळ अवगुणामधें अवगुण । आपले अवगुण वाटती गुण ।
मोठें पाप करंटपण । चुकेना की ॥ ८ ॥
ढाळेंचि काम होतें सदा । जें जपल्यानें नव्हे सर्वदा ।
तेथें पीळपेंचाची आपदा । आडळेचिना ॥ ९ ॥
येकासी अभ्यासितां न ये । येकासी स्वभावेचि ये ।
ऐसा भगवंताचा महिमा काये । कैसा कळेना ॥ १० ॥
मोठीं राजकारणें चुकती । राजकारणा वढा लागती ।
नाना चुकीची फजिती । चहुंकडे ॥ ११ ॥
याकारणें चुकों नये । म्हणिजे उदंड उपाये ।
उपायाचा अपाये । चुकतां होये ॥ १२ ॥
काये चुकलें तें कळेना । मनुष्याचें मनचि वळेना ।
खवळला अभिमान गळेना । दोहिकडे ॥ १३ ॥
आवघे फडचि नासती । लोकांचीं मनें भंगती ।
कोठें चुकते युक्ती । कांहीं कळेना ॥ १४ ॥
व्यापेंविण आटोप केला । तो अवघा घसरतचि गेला ।
अकलेचा बंद नाही घातला । दुरीदृष्टीनें ॥ १५ ॥
येखादे मनुष्य तें सिळें । त्याचें करणेंचि बावळें
नाना विकल्पाचें जाळें । करून टाकी ॥ १६ ॥
तें आपणासी उकलेना । दुसऱ्यास कांहींच कळेना ।
नाचे विकल्पें कल्पना । ठाई ठाई ॥ १७ ॥
त्या गुप्त कल्पना कोणास कळाव्या । कोणें येऊन आटोपाव्या ।
ज्याच्या त्यानें कराव्या । बळकट बुद्धि ॥ १८ ॥
ज्यासी उपाधी आवरेना । तें उपाधी वाढवावीना ।
सावचित करूनियां मना । समाधानें असावें ॥ १९ ॥
धांवधावों उपाधी वेष्टी । आपण कष्टी लोक हि कष्टी ।
हे कामा नये गोष्टी । कुसमुसेची ॥ २० ॥
लोक बहुत कष्टी जाला । आपणहि अत्यंत त्रासला ।
वेर्थचि केला गल्बला । काअसयासी ॥ २१ ॥

असो उपाधीचें काम ऐसें । कांहीं बरें कांहीं काणोंसें ।
सकळ समजोन ऐसें । वर्ततां बरें ॥ २२ ॥
लोकांपासीं भावार्थ कैचा । आपण जगवावा तयांचा ।
सेवट उपंदर कोणाचा । पडोंचि नये ॥ २३ ॥
अंतरात्म्याकडे सकळ लागे । निर्गुणी हें कांहींच न लगे ।
नाना प्रकारीचे दगे । चंचळामधें ॥ २४ ॥
शुद्ध विश्रांतीचें स्थळ । तें एक निर्मळ निश्चळ ।
तेथें विकारचि सकळ । निर्विकार होती ॥ २५ ॥
उद्वेग अवघे तुटोनि जाती । मनासी वाटे विश्रांती ।
ऐसी दुल्लभ परब्रह्मस्थिती । विवेकें सांभाळावी ॥ २६ ॥
आपणास उपाधी मुळीच नाही । रुणानुबंधें मिळाले सर्वहि ।
आल्यागेल्याची क्षिती नाही । ऐसें जालें पाहिजे ॥ २७ ॥
जो उपाधीस कंटाळला । तो निवांत होऊन बैसला ।
आटोपेना तो गल्बला । कासयासी ॥ २८ ॥
कांहीं गल्बला कांहीं निवळ । ऐसा कंठीत जावा काळ ।
जेणेंकरितां विश्रांती वेळ । आपणासी फावे ॥ २९ ॥
उपाधी कांहीं राहात नाही । समाधानायेवढें थोर नाही ।
नरदेहे प्राप्त होत नाही । क्षणक्षणा ॥ ३० ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
उपाधिलक्षणनिरूपणनाम समास आठवा ॥ ८ ॥ १९.८

समास नववा : राजकारणनिरूपण

॥ श्रीरामसमर्थ ॥

ज्ञानी आणी उदास । समुदायाचा हव्यास ।
तेणें अखंड सावकाश । येकांत सेवावा ॥ १ ॥
जेथें तजवीजा कळती । अखंड चाळणा निघती ।
प्राणीमात्राची स्थिती गती । कळों येते ॥ २ ॥
जरी हा चाळणाचि करीना । तरी कांहींच उमजेना ।
हिसेबझाडाचि पाहीना । दिवाळखोर ॥ ३ ॥
येक मिरासी साधिती । येक सीध्या गवाविती ।
व्यापकपणाची स्थिती । ऐसी आहे ॥ ४ ॥
जेणें जें जें मनीं धरिलें । तें तें आधींच समजलें ।
कृत्रिम अवघेंचि खुंटलें । सहजचि येणें ॥ ५ ॥
अखंड राहतां सलगी होते । अतिपरिचयें अवज्ञा घडते ।
याकारणें विश्रांती ते । घेतां नये ॥ ६ ॥
आळसें आळस केला । तरी मग कारबारचि बुडाला ।
अंतरहेत चुकत गेला । समुदायाचा ॥ ७ ॥
उदंड उपासनेचीं कामें । लावीत जावीं नित्यनेमें ।
अवकाश कैचा कृत्रिमें । करावयासी ॥ ८ ॥
चोर भांडारी करावा । घसरतांच सांभाळावा ।
गोवा मूर्खपणाचा काढावा । हळू हळू ॥ ९ ॥
या अवघ्या पहिल्याच गोष्टी । प्राणी कोणी नव्हता कष्टी ।
राजकारणें मंडळ वेष्टी । चहुंकडे ॥ १० ॥
नष्टासी नष्ट योजावे । वाचळासी वाचळ आणावे ।

आपणावरी विकल्पाचे गोवे । पडोंच नेदी ॥ ११ ॥
 कांटीनें कांटी झाडावी । झाडावी परी ते कळों नेदावी ।
 कळकटेपणाची पदवी । असों द्यावी ॥ १२ ॥
 न कळतां करी कार्य जें तें । तें काम तत्काळचि होतें ।
 गचगचेंत पडतां तें । चमत्कारें नव्हे ॥ १३ ॥
 ऐकोनी आवडी लागावी । देखोनी बळकटचि व्हावी ।
 सलगीनें आपली पदवी । सेवकामधें ॥ १४ ॥
 कोणीयेक काम करितां होतें । न करितां तें मागें पडतें ।
 या कारणें दिलेपण तें । असोंचि नये ॥ १५ ॥
 जो दुसऱ्यावरी विश्वासला । त्याचा कार्यभाग बुडाला ।
 जो आपणचि कष्टत गेला । तोचि भला ॥ १६ ॥
 अवध्यास अवघें कळलें । तेव्हां तें रितें पडिलें ।
 याकारणें ऐसें घडलें । न पाहिजे कीं ॥ १७ ॥
 मुख्य सूत्र हातीं घ्यावें । करणें तें लोकांकरवीं करवावें ।
 कितेक खलक उगवावे । राजकारणामधें ॥ १८ ॥
 बोलके पहिलवान कळकटे । तयासीच घ्यावे झटे ।
 दुर्जनें राजकारण दाटे । ऐसें न करावें ॥ १९ ॥
 ग्रामण्य वर्मी सांपडावें । रगडून पीठचि करावें ।
 करुनि मागुती सांवरारें । बुडऊं नये ॥ २० ॥
 खळदुर्जनासी भ्यालें । राजकारण नाहीं राखिलें ।
 तेणें अवघें प्रगट जालें । बरें वाईट ॥ २१ ॥
 समुदाव पाहिजे मोठा । तरी तनावा असाव्या बळकटा ।
 मठ करुनी ताठा । धरूं नये ॥ २२ ॥
 दुर्जन प्राणी समजावे । परी ते प्रगट न करावे ।
 सज्जनापरीस आळवावे । महत्व देउनी ॥ २३ ॥
 जनामधें दुर्जन प्रगट । तरी मग अखंड खटखट ।
 याकारणें ते वाट । बुझूनि टाकावी ॥ २४ ॥
 गनीमाच्या देखतां फौजा । रणशूरांच्या फुर्फुरिती भुजा ।
 ऐसा पाहिजे किं राजा । कैपक्षी परमार्थी ॥ २५ ॥
 तयास देखतां दुर्जन धाके । बैसवी प्रचितीचे तडाखे ।
 बंडपाषांडाचे वाखे । सहजचि होती ॥ २६ ॥
 हे धूर्तपणाचीं कामें । राजकारण करावें नेमें ।
 दिलेपणाच्या संभ्रमें । जाऊं नये ॥ २७ ॥
 कोठेंच पडेना दृष्टी । ठाई ठाई त्याच्या गोष्टी ।
 वाग्विळासें सकळ सृष्टी । वेधिली तेणें ॥ २८ ॥
 हुंव्यासीं हुंवा लाऊन द्यावा । टोणप्यास टोणपा आणावा ।
 लौंदास पुढें उभा करावा । दुसरा लौंद ॥ २९ ॥
 धटासी आणावा धट । उत्थटासी पाहिजे उत्थट ।
 खटनटासी खटनट । अगत्य करी ॥ ३० ॥
 जैशास तैसा जेव्हां भेटे । तेव्हां मज्यालसी थाटे ।
 इतुकें होतें परी धनी कोठें । दृष्टीस न पडे ॥ ३१ ॥
 इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
 राजकारणनिरूपणनाम समास नववा ॥ १ ॥ ११.१

समास दहावा : विवेकलक्षणनिरूपण
 ॥ श्रीरामसमर्थ ॥
 जेथें अखंड नाना चाळणा । जेथें अखंड नाना धारणा ।
 जेथें अखंड राजकारणा । मनासी आणिती ॥ १ ॥
 सृष्टीमधें उत्तम गुण । तितुकें चाले निरूपण ।
 निरूपणाविण क्षण । रिकामा नाहीं ॥ २ ॥
 चर्चा आशंका प्रत्योत्तरें । कोण खोटें कोण खरें ।
 नाना वगत्रुत्वे शास्त्राधारें । नाना चर्चा ॥ ३ ॥
 भक्तिमार्ग विशद कळे । उपासनामार्ग आकळे ।
 ज्ञानविचार निवळे । अंतर्त्यामीं ॥ ४ ॥
 वैराग्याची बहु आवडी । उदास वृत्तीची गोडी ।
 उदंड उपाधी तरी सोडी । लागोंच नेदी ॥ ५ ॥
 प्रबंदाचीं पाठांतरें । उत्तरासी संगीत उत्तरें ।
 नेमक बोलतां अंतरें । निववी सकळांचीं ॥ ६ ॥
 आवडी लागली बहु जना । तेथें कोणाचें कांहीं चालेना ।
 दळवट पडिला अनुमाना । येईल कैसा ॥ ७ ॥
 उपासना करूनियां पुढें । पुरवले पाहिजे चहुंकडे ।
 भूमंडळीं जिकडे तिकडे । जाणती तया ॥ ८ ॥
 जाणती परी आडलेना । काये करितो तें कळेना ।
 नाना देसीचे लोक नाना । येऊन जाती ॥ ९ ॥
 तितुक्यांचीं अंतरें धरावीं । विवेकें विचारें भरावीं ।
 कडोविकडीचीं विवरावीं । अंतःकर्णें ॥ १० ॥
 किती लोक तें कळेना । किती समुदाव आकळेना ।
 सकळ लोक श्रवणमनना । मध्यें घाली ॥ ११ ॥
 फड समजाविसी करणें । गद्यपद्य सांगणें ।
 परांतरासी राखणें । सर्वकाळ ॥ १२ ॥
 ऐसा ज्याचा दंडक । अखंड पाहाणें विवेक ।
 सावधापुढें अविवेक । येईल कैसा ॥ १३ ॥
 जितुकें कांहीं आपणासी ठावें । तितुकें हळुहळु सिकवावें ।
 शाहाणें करुनी सोडावे । बहुत जन ॥ १४ ॥
 परोपरीं सिकवणें । आडणुका सांगत जाणें ।
 निवळ करुनी सोडणें । निस्पृहासी ॥ १५ ॥
 होईल तें आपण करावें । न होतां जनाकरवीं करवावें ।
 भगवद्भजन राहावें । हा धर्म नव्हे ॥ १६ ॥
 आपण करावें करवावें । आपण विवरावें विवरवावें ।
 आपण धरावें धरवावें । भजनमार्गासी ॥ १७ ॥
 जुन्या लोकांचा कंटाळा आला । तरी नूतन प्रांत पाहिजे धरिला ।
 जितुकें होईल तितुक्याला । आळस करूं नये ॥ १८ ॥
 देह्याचा अभ्यास बुडाला । म्हणिजे महंत बुडाला ।
 लागवेगें नूतन लोकांला । शाहाणे करावें ॥ १९ ॥
 उपाधीत सांपडों नये । उपाधीस कंटाळों नये ।
 निसुगपण कामा नये । कोणीयेकविषीं ॥ २० ॥
 काम नासणार नासतें । आपण वेडें उगें च पाहातें ।

आळसी हृदयसुन्य तें । काये करूं जाणें ॥ २१ ॥
धकाधकीचा मामला । कैसा घडे अशक्ताला ।
नाना बुद्धि शक्ताला । म्हणोनी शिकवाव्या ॥ २२ ॥
व्याप होईल तों राहावें । व्याप राहातां उठोन जावें ।
आनंदरूप फिरावें । कोठें तऱ्ही ॥ २३ ॥
उपाधीपासून सुटला । तो निस्पृहपणें बळावला ।
जिकडे सानुकूळ तिकडे चालिला । सावकास ॥ २४ ॥
कीर्ति पाहातं सुख नाही । सुख पाहातां कीर्ति नाही ।
केल्याविण कांहीच नाही । कोठें तऱ्ही ॥ २५ ॥
येरवीं काय राहातें । होणार तितुकें होऊन जातें ।
प्राणी मात्र अशक्त तें । पुढें आहे ॥ २६ ॥
अधीच तकवा सोडिला । मधेचि धीवसा सांडिला ।
तरी संसार हा सेवटाला । कैसा पावे ॥ २७ ॥
संसार मुळीच नासका । विवेकें करावा नेटका ।

नेटका करितां फिका । होत जातो ॥ २८ ॥
ऐसा याचा जिनसाना । पाहातां कळों येतें मना ।
परंतु धीर सांडावाना । कोणीयेकें ॥ २९ ॥
धीर सांडितां कये होतें । अवघें सोसावें लागतें ।
नाना बुद्धि नाना मतें । शाहाणा जाणे ॥ ३० ॥
इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे
विवेकलक्षणनिरूपणनाम समास दहावा ॥ १० ॥ १९.१०
दशक एकोणविसावा समाप्त ॥

Encoded and proofread by Vishwas Bhide.

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com
Last updated May 16, 2009
<http://sanskritdocuments.org>